

Ένα όχι και τόσο προεκλογικό πρόγραμμα του Ταγίπ Ερντογάν

ΑΝΑΛΥΣΗ

Του **Νίκου Μούδουρου**

Οι επικείμενες βουλευτικές και προεδρικές εκλογές στην Τουρκία μπορούν να θεωρηθούν ιστορικές από πολλές απόψεις. Όμως το στοιχείο εκείνο που ξεχωρίζει στους συμβολισμούς της ιστορικότητας τους είναι η χρονική σύμπτωση με την επέτειο των 100 χρόνων από την ίδρυση του σύγχρονου κράτους της Τουρκίας. Η σημασία της συμπλήρωσης του πρώτου αιώνα από την γέννηση του τουρκικού ρεπουμπλικανικού κράτους, μετατράπηκε ήδη σε μια πλατφόρμα νέων συζητήσεων, αναζητήσεων και ερωτηματικών τόσο για την ιστορία, όσο και για τους μελλοντικούς προσανατολισμούς της χώρας.

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, στις 28 Οκτωβρίου 2022 το κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) ανακοίνωσε το πολιτικό του πρόγραμμα με κεντρικό τίτλο «Αιώνας της Τουρκίας». Με αυτό τον τρόπο επέλεξε να ξεκινήσει και επίσημα την προεκλογική εκστρατεία του Ερντογάν, θέτοντας από νωρίς στο δημόσιο διάλογο κάποιες βασικές παραμέτρους που από τη μια συνδέονται με την κάλη, αλλά από την άλλη παρουσιάζουν ιδεολογικές τάσεις και συμπεριφορές που ξεπερνούν κατά πολύ την προεκλογική συγκυρία.

Προεκλογική καμπάνια με ισλαμικά και αυτοκρατορικά στοιχεία

Το ιστορικό βάρος της επετείου είναι τέτοιο που εξαναγκάζει τα πολιτικά κόμματα - με πρώτο το AKP - να τοποθετηθούν σε ζητήματα ιστορικής συνέχειας, ρήξεων, μετασχηματισμών και κατευθύνσεων που θέλουν να δώσουν στην εξουσία. Πιο συγκεκριμένα μέσα από την καμπάνια του Ερντογάν διακρίνονται τα στοιχεία των σχέσεων του ισλαμικού κινήματος με το κράτος της Τουρκίας, η αντίληψη που επιδιώκει να επιβάλει για την ιστορία, αλλά και το πλαίσιο μέσα στο οποίο καλεί την κοινωνία για μια ακόμα έγκριση της δικής του εξουσίας.

» Ως μια διασφάλιση αυτοκρατορικής συνέχειας

Στην ισλαμική πολιτική σκέψη, το 1923 ως το έτος ίδρυσης της Τουρκικής Δημοκρατίας δεν αποτελεί την ιδρυτική στιγμή του κράτους. Το σύγχρονο ρεπουμπλικανικό κράτος δεν αντικαθιστά στον ιστορικό χρόνο αυτό που οι ισλαμιστές διανοούμενοι καταγράφουν ως «τουρκικές κρατικές παραδόσεις». Αντίθετα με τις βασικές πτυχές του κεμαλισμού που θεωρούν την ίδρυση του κράτους το 1923 ως την πιο βαθιά ιστορική ρήξη με το παρελθόν, το σύγχρονο κίνημα του ισλαμισμού στη χώρα αντιλαμβάνεται το σημερινό κράτος ως ένα σταθμό, ως ένα στάδιο στην «αρχέγονη» παράδοση και ικανότητα του έθνους να δημιουργεί αυτοκρατορικά κράτη.

Επομένως σε αυτό το πλαίσιο ανιστόρητης ανάγνωσης, το κράτος του 1923 που συμπληρώνει 100 χρόνια ζωής, προβάλλεται ως μια συνέχεια των σελτζουκικών και οθωμανικών αυτοκρατορικών παραδόσεων και εμπειρίας. Στο σημείο αυτό, ο «Αιώνας της Τουρκίας» ως μια προεκλογική υπόσχεση, προβάλλεται ως αναγκαϊότητα ισχυροποίησης της χώρας και παρουσιάζεται ως αναπόσπαστο μέρος μιας «απόδειξης» ύπαρξης ισχυρών κρατών που ούτως ή άλλως υπήρχαν ως επιτεύγματα του αυτοκρατορικού παρελθόντος. Πολύ χαρακτηριστικά κατασκευάζονται και προωθούνται έννοιες όπως ο «αιώνας των Σελτζούκων» που περιγράφει την ισχυροποίηση της σελτζουκικής αυτοκρατορίας με τον Αλπαράλν ή ο «αιώνας των Οθωμανών» που περιγράφει την μεγαλύτερη επέκταση της Οθωμανικής

Ο «Αιώνας της Τουρκίας» με τη σφραγίδα του AKP

Αυτοκρατορίας στα χρόνια του Σουλείμάν του Μεγαλοπρεπή. Με αυτό τον τρόπο γίνεται απευθείας η ιδεολογική παραπομπή της συνέχειας με ένα νέο «αιώνα της Τουρκίας» ως της τρίτης σε χρονική σειρά στιγμής αυτοκρατορικής ενίσχυσης και επιρροής του κράτους. Με λίγα λόγια, το προεκλογικό σύνθημα για ένα «αιώνα Τουρκίας» υπαινίσσεται την πολιτική πρόταση του Ερντογάν για την δημιουργία μιας Τουρκίας «αυτοκρατορικών» επιτευγμάτων στο πεδίο της οικονομίας και της τεχνολογίας, αλλά και επιρροής. Αλλά την ίδια στιγμή ενοποιείται εντελώς αυθαίρετα ως μια ιστορική επανάληψη παρόμοιων επιτευγμάτων από το μακρινό παρελθόν.

Μια επίσης ιδιαίτερη πτυχή της ιδεολογίας που παράγεται στο πρόγραμμα του «αιώνα της Τουρκίας», είναι η προσπάθεια επιβολής μιας νέας ιδρυτικής στιγμής του κράτους. Σε άρθρο του στην φιλοκυβερνητική 'Γενί Σιαφάκ' στις 2 Ιανουαρίου 2023, ο ίδιος ο Ερντογάν υπογράμμισε ότι τα βήματα μεταρρυθμίσεων και αλλαγών που πραγματοποιήθηκαν στην χώρα τα τελευταία 20 χρόνια υλοποιήθηκαν χωρίς «απομάκρυνση από τις αξίες και την πίστη του έθνους που χαρακτήρισε την περίοδο από τον Εθνικό Αγώνα μέχρι και την ίδρυση της Δημοκρατίας». Η σύντομη περίοδος στην οποία αναφέρεται ο Πρόεδρος της Τουρκίας, είναι ακριβώς η περίοδος στην οποία ένα κομμάτι της ισλαμικής ελίτ της καταρρέουσας Οθωμανικής Αυτοκρατορίας συμμετείχε στις διαδικασίες δημιουργίας της νέας πολιτικής και κρατικής δομής. Ήταν δηλαδή η εποχή που προηγήθηκε του κεμαλικού μονοκομματισμού που στιγμάτισε την ιδεολογική και πολιτική περιθωριοποίηση της θρησκείας και των εκπροσώπων της. Συνεπώς η υπογράμμιση του ιστορικού ρόλου των θρησκευόμενων μαζών στην κρίσιμη περίοδο

πριν το 1923, επαναφέρεται με στόχο να αμφισβητήσει την επικρατούσα ιστορική ερμηνεία για το ποια είναι η σύνθεση της ιδρυτικής ελίτ του ρεπουμπλικανικού κράτους. Έτσι υπολογίζεται ότι μπορεί να νομιμοποιηθεί στο ιδεολογικό επίπεδο όχι μόνο το αυτοκρατορικό παρελθόν, αλλά και μια νέα ιδρυτική στιγμή, αυτή την φορά του «αιώνα της Τουρκίας».

Όπως γίνεται κατανοητό, η προσπάθεια δεν αφορά μόνο στην στιγμή, αλλά και στους πρωταγωνιστές. Εμμέσως πλην σαφώς, ο εμπλουτισμός της προώθησης του προεκλογικού προγράμματος του AKP με αναφορές περί μιας αιώνιας και παντοτινής αυτοκρατορικής εμπειρίας, προβάλλει στο εκλογικό σώμα τον εξής ισχυρισμό: Εάν ο ιδρυτής του «αιώνα των Σελτζούκων» ήταν ο Αλπαράλν και του «αιώνα των Οθωμανών» ο Σουλείμάν ο Μεγαλοπρεπής, τότε ο ιδρυτής του «αιώνα της Τουρκίας», θα πρέπει να είναι ο Ερντογάν.

» Ως απάντηση στο παγκόσμιο χάος

Πέραν όμως από τις ιστορικές αναφορές της προεκλογικής εκστρατείας του AKP, είναι γεγονός ότι η ιδεολογική πλατφόρμα πάνω στην οποία στήθηκε το πρόγραμμα «αιώνας της Τουρκίας», χαρακτηρίζεται από πολλές και έντονες αναφορές στην αναγκαιότητα συνέχισης της εξουσίας Ερντογάν. Η μακρόχρονη θητεία του στα πιο βασικά πολιτικά αξιώματα και η φθορά που τον συνοδεύει σε συνδυασμό με την οικονομική αποσταθεροποίηση και την ένταση του αυταρχισμού, αποτελούν παράγοντες που δυσκολεύουν τον Πρόεδρο της χώρας να παρουσιαστεί ως δύναμη ανανέωσης στην κοινωνία και το πολιτικό σύστημα. Με τη σειρά τους αυτοί οι παράγοντες οδήγησαν ένα πολύ μεγάλο μέρος της προεκλογικής

εκστρατείας του AKP να επικεντρωθεί στην υπογράμμιση κατασκευασμένων ή πραγματικών διλημάτων στα οποία θα εξαναγκαστούν να απαντήσουν οι ψηφοφόροι.

Το γενικό πλαίσιο των εκλογών που προσπαθεί να διαμορφώσει ο πολιτικός λόγος της εξουσίας μέσα από τα ΜΜΕ, τις δεξαμενές σκέψης και το μέρος εκείνο της ακαδημαϊκής κοινότητας που ελέγχει, είναι ένα πλαίσιο αβεβαιότητας, χάους και ερωτηματικών. Εδώ και αρκετούς μήνες επανήλθαν ακόμα πιο έντονα στην επικαιρότητα πρωτοσέλιδοι τίτλοι εφημερίδων και θεματικές ενότητες περιοδικών ή τηλεοπτικών εκπομπών που περιγράφουν την παγκόσμια τάξη πραγμάτων με κεντρικό άξονα την αβεβαιότητα. Ο κόσμος περιγράφεται χαοτικός, αναλύεται μόνο μέσα από το πρίσμα των σκληρών ανταγωνισμών και της μετακίνησης ισχύος. Η ανθρωπότητα περιγράφεται ως «ανήμπορη και φοβισμένη», στη δίνη της αποσταθεροποίησης και της βαθύτερης οικονομικής κρίσης που αναμένεται τα επόμενα χρόνια. Στο ίδιο ακριβώς μοτίβο περιγράφεται και η περιοχή της Τουρκίας. Η χώρα, η οποία βρίσκεται ούτως ή άλλως σε διαδικασία μετάβασης, τοποθετείται από τους υποστηρικτές του Ερντογάν σε μια περιοχή «περικυκλωμένη από την φωτιά» του πολέμου, των ανταγωνισμών και της ενεργειακής κρίσης.

Σε αυτό το επίπεδο, το δίλημμα που προωθείται έναντι του εκλογικού σώματος δεν είναι ένα ουσιαστικά για ένα καλύτερο μέλλον. Εκείνο που καλλιεργείται στο υποσυνείδητο της κοινωνίας στην Τουρκία είναι η ανάγκη για προστασία του στάτους κβο απέναντι στον κίνδυνο να χαθούν αυτά που θεωρητικά κατακτήθηκαν. Είναι για αυτό ακριβώς το λόγο που ο Ερντογάν προωθείται μέσα από την προεκλογική εκστρατεία ως μια «εστία σταθερότητας» σε ένα περιβάλλον χάους. Ως μια επιλογή «στιβαρής ηγεσίας» που μπορεί να προστατεύσει την Τουρκία από τον «σκληρό κόσμο» των ανταγωνισμών. Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, η καλύτερη απάντηση στην παγκόσμια αβεβαιότητα δεν μπορεί να είναι μια «άγνωστη» επιλογή νέων πολιτικών, αλλά η αναπαραγωγή της εξουσίας του ηγέτη του οποίου η χαρισματική προσωπικότητα πιστοποιεί και την ουσιαστικότερη του διαφορά από τους ηγέτες της αντιπολίτευσης. Την πετυχημένη διαχείριση κρίσεων.

Δεν κατάφερε να μεγιστοποιήσει τη δυναμική της

Η αποτυχία της αντιπολίτευσης

Παρόλο που οι συνθήκες της κρίσης στην Τουρκία απελευθέρωσαν εξαιρετικά ισχυρές αντιδράσεις κατά της κυβέρνησης, ακόμα παραμένει άγνωστος ο βαθμός που η αντιπολίτευση κατάφερε να τις διαμορφώσει σε ένα πλαίσιο μεγιστοποίησης της δικής της δυναμικής. Τουλάχιστον μέχρι και αυτή τη συγκυρία της προεκλογικής περιόδου, η αδυναμία της αντιπολίτευσης να εκφράσει οργανωμένα και πολιτικά την κοινωνική δυσαρέσκεια, αφήνει χώρους επιρροής στο προαναφερθέν δίλημμα που κατασκευάζει η εξουσία. Άλλωστε η απόφαση της κυβέρνησης να αλλάξει την ημερομηνία των εκλογών σχετίζεται μεταξύ πολλών άλλων και με την αγωνία της να προλάβει τις επόμενες επιπτώσεις του πληθωρισμού. Επομένως μπροστά στο κενό που αφήνει η αργοπορία της αντιπολίτευσης, η στρατηγική του AKP για εξαναγκασμό των μισθωτών εργαζομένων να «προσαρμοστούν» σε ένα χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο την τελευταία δεκαετία, μπορεί όντως να νομιμοποιήσει την συλλογική αγωνία απέναντι στο «άγνωστο» και την ψευδεπίγραφη «ασφάλεια» του ήδη γνωστού.

**Λέκτορας, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.*